

Konu: **Bilim**

Yazı: **66**

Bilgi ve Mantık

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

"**Bilginin kaynağı nedir ve nasıl oluşur?**" sorusu en kadim dönemlerden beri insanların kafasını kurcalamıştır. Kadim filozoflar **ontoloji** (varlık bilimi) ile **epistemoloji** (bilgi bilimi) üzerine uzun uzun düşünüp, yorumlar yapmışlardır. **Bilgi** için "düzene girmiş enerji" diyebiliriz. Yani, herhangi bir enerji dalgası düzene girdiğinde bilgiye dönüşmüş olur. Demek ki bir verinin bilgiye dönüşmesi için verinin düzene girmesi ve anlam kazandırması gereklidir.

Bilgi sözüne eskiden **fikir** denirdi. Bu bakımdan akıl ile fikir sözleri birlikte kullanılırdı. "Fikir sahibi olmak" belli bir konu üzerinde düşünmüş olmak demektir (1). Eskiler **Akl-ı Maaş** sözüyle gündelik geçimini düşünen kısa vadeli aklı, ve **Akl-ı Maad** sözüyle uzun vadeli, geleceği kavrayan akli kastederlerdi.

Düzene sokulmuş veriye "enformasyon" denir. **Enformasyon** veya "In-formation" sözü "işsel düzenleme" anlamındadır. Örneğin, bilmediğimiz bir dili duyduğumuzda kulağımıza birtakım sesler gelir. Fakat bu sesler bizim için anlamsız birer dalgalı veridirler. Ses verileri bize bilgi aktarmaz. O gelen seslere anlam verebilmemiz için konuşulan dili bilmemiz gerekir. Dilin bilgisi bizde varsa veriler bilgiye, yani enformasyona dönüşür. Bilgi istendiğinde aktif (etken) olabilen bir enerji türüdür. Etken olabilen bilgi her canlıda bulunur. Hayvanlarda da doğadaki düşmanlarını dostlarından ayırt etme bilgisi vardır. Bu bilgi hem kalıtsaldır, hem de deneyim ve gözlemlerle elde edilmiş olabilir. Hayvanlarda doğuştan bulunan bilgiye "içgüdü" diyoruz. Bu bakımdan **içgüdü kalıtsal enformasyon** veya kalıtsal iç yapılanmadır.

Bilgi için "düzene sokulmuş etken olmaya hazır enerji" diyebiliriz. Kadim bir Türk filozofu olan **Farabi** (870- 950) etken olabilen bilgi türüne **bilkuvve** (potansiyel) ve etkin hale geçmiş bilgiye **bilfiil** (kinetik) bilgi demiştir. Maddenin enerji olduğundan ve bilgi içerdiğinden 18 sayılı yazımda söz ettim (2). Ancak bilgi hem faydalı hem de zararlı olabilir.

Günümüz dünyasında teknolojik gelişim öylesine girift ve rekabetçi bir ortam yaratmıştır ki, ortalama bilgi sahibi vatandaş mevcut durumu kavramakta güçlük çekmektedir. Ülkelerin büyük yatırımlarla oluşturmaya çalıştıkları **Kitle İmha Silahları** (KİS) gerçekten bir dünya sorunu haline gelmiş durumdadır. Ülkeleri nükleer veya diğer KİS üretimine yönlerecek nedenlere inmeden soruna köklü çözüm bulmak mümkün değildir. Öncelikle kültürlerin birbirlerini daha yakından tanıyıp anlamaya gayret etmeleri gereklidir. Kültürel işbirliği ve karşılıklı güven başladığında, ardından ekonomik işbirliği de gelir. Sorun karşılıklı bilgisizlik ve anlayışsızlıkta yatmaktadır. Bir kültürü anlamak için onun hakkında

ayrıntılı bilgi sahibi olmak gerekir. Basmakalıp, kulaktan dolma varsayımlarla yaklaşıldığında anlayış ve hoşgörü yerine hizip ve düşmanlık gelişir. Bu bakımdan bilgi sahibi insanların toplumları bilgilendirmesi ve kültürleri tanıtmaları önemlidir. Bu bilgilerin ülkelerin yönetim kadrolarına aktarılmasında yarar vardır. Zira karar verenler onlardır. Bilgi sahibi olanların dünyada barışın sağlanması için gerekli girişimlerde bulunmaları ve **bilkuve** olan bilgilerini **bilffil** hale dönüştürmeleri bir tür sorumluluktur.

Toplumları KİS konusunda uyarmak ve bilinçli hale dönüştürmek hiç de kolay değildir. Öncelikle KİS sistemlerinin etkilerinden toplumları haberdar etmek ve etkin olabilecek tedbirler önermek gerekmektedir. Bu görevi de öncelikle üstlenecek olanlar bu silahların bilimsel ve teknik özellikleri üzerinde çalışıp araştırma yapmış olanlardır. Ancak, onlar da "*Ben üretim başkaları kullansın. Karar vermek benim sorumluluğum değil. Sorumluluk bu silahları kullananlara aittir*" demektedirler.

Oysaki ikinci dünya savaşı sırasında Japonya üzerine atılan iki adet nükleer bomba birçok bilim adamının tepkisini çekmiş, etkin bir önlemin alınması için girişimde bulunmalarını sağlamıştır. Çünkü küreselleşen dünyada kimin ürettiği kadar, kitlesel imha gücüne sahip silahların kimin eline geçtiği de önemlidir. Dolayısıyla, sorumluluk her düzeyde olmalı, neyin ne zaman ve ne derecede yararlı veya zararlı olduğu iyi bilinmelidir.

Sorumluluğun her düzeyde olması demek, herkesin "sen-ben", "bizler-onlar" ayırımlarından kaçınmasını gerektirir. Bu bakışa ulaşmak için öncelikle düşünce şeklimizi değiştirmemizde yarar vardır. Düşüncelerimizi Kuantum Kuramının mantığı olan **Hem-Hem Mantığı** ile şekillendirmekte yarar olacağı görüşündeyim (3). Hem-Hem mantığında "veya" kullanılmaz. Çünkü "veya" bağlacı ayırıcı "ve" bağlacı birleştiricidir. **Ve** ile düşünen insanlar katılımcı insanlardır. **Veya** ile düşünenler ise ayırım yapmaya yatkındırlar. Kuantum kuramının mantığı teknik üretmekte değil, insan ilişkilerini düzenlemekte yardımcı olabilir (4). Karşıtların bölünmez birliğini kabullenen Hem-Hem mantığıyla üretilen birkaç önermeyi altta örnek olarak sunuyorum.

- Yaşam gözlem ve katılımın bütünsel birliğidir.
- Var olanlar hem tikeldirler hem de tümel ilişki içindedirler.
- Yokluk ve varlık arasında fark yoktur.
- Önermeler hem anlamsız hem anlamlıdırlar. Zira anlam kişiseldir.
- Gerçek hem somut hem de soyuttur.
- İnsanlar hem bağımsız hem de bağımlıdırlar.
- Nesne hem madde hem enerjidir.
- Zaman hem sürekli hem de süreksizdir.

Kaynak yazılarım:

(1) <http://www.halukberkmen.net/pdf/284.pdf>

(2) <http://www.halukberkmen.net/pdf/69.pdf>

(3) <http://www.halukberkmen.net/pdf/14.pdf>

(4) <http://www.halukberkmen.net/pdf/74.pdf>